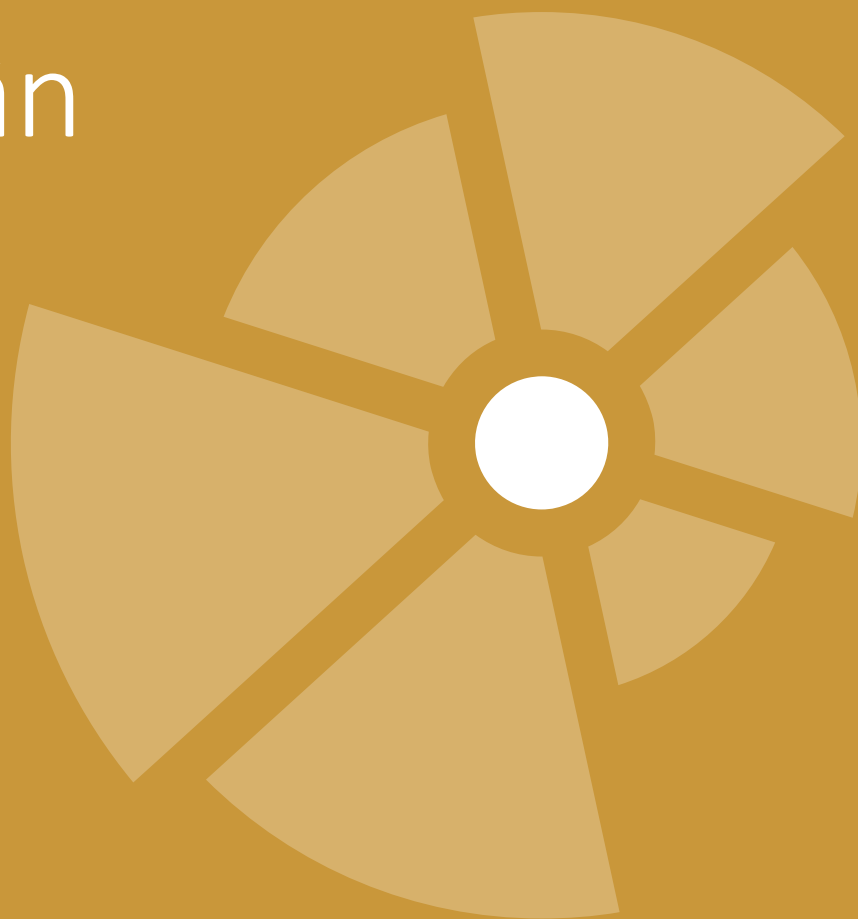

Advies over de Natuurdoelanalyse Fochteloërveen, provincies Drenthe en Fryslân

1. Het advies van de Ecologische Autoriteit

De provincie Drenthe heeft een natuurdoelanalyse (NDA) opgesteld voor het Natura 2000-gebied Fochteloërveen. De NDA moet duidelijk maken of de bestaande en geplande maatregelen voldoende zijn voor het halen van de doelen voor het in stand houden van de beschermde natuur, of dat aanvullende maatregelen nodig zijn. Ook moet blijken of wordt voldaan aan het verbod dat de beschermde natuur niet mag verslechteren. De provincie Drenthe heeft de Ecologische Autoriteit gevraagd te toetsen of de NDA een goede basis is voor de maatregelen die in het gebiedsprogramma worden opgenomen.

In dit advies:

- De NDA laat zien dat de natuur in het gebied is aangetast door stikstof en droogte. Meer informatie is nodig over de actuele oppervlakte en kwaliteit van habitats om te beoordelen hoeveel de natuur is achteruitgegaan en op welke locaties.
- Voor Fochteloërveen is het doel om, onder andere, het gezonde actieve veen uit te breiden. De doelen hiervan zijn niet concreet in de NDA uitgewerkt. Momenteel worden grootschalige herstelwerkzaamheden uitgevoerd. Het is belangrijk de effectiviteit hiervan te kunnen toetsen.
- Onderzoek is nodig naar waar in het gebied de grootste kansen liggen voor de ontwikkeling van actief hoogveen.
- Om (verdere) verslechtering te voorkomen en de natuurdoelen te halen zijn er snel maatregelen nodig voor het verminderen van de neerslag van stikstof en het vasthouden van (regen)water en het op peil houden van het grondwater. Ook moet het huidige beheer worden voortgezet.

Wat staat in de natuurdoelanalyse Fochteloërveen?

Het Fochteloërveen ligt aan de rand van de voormalige Smildervenen. Deze bedekten ooit grote delen van Noordwest-Drenthe en aangrenzend Fryslân. Vrijwel het gehele oorspronkelijke hoogveengebied is afgegraven. Het Fochteloërveen bestaat uit een naar verhouding jong en ondiep veenpakket¹. Dit kon ontstaan op de ondoorlatende ondergrond, waarop neerslag blijft staan. Het gebied heeft een relatief grote kern met actief hoogveen. Er zijn maatregelen genomen om de groei van het hoogveen te stimuleren, zoals het plaatsen van kades² en het aanbrengen van stuwen om water beter vast te houden. Het gebied kenmerkt zich door zijn uitgestrektheid en de afwezigheid van bomen. Alleen aan de randen, bij Veenhuizen en het Ravenswoud, zijn kleine bossen te vinden. Voor het gebied gelden behoud-, uitbreidings- en verbeterdoelen.^{3 4}

De NDA geeft aan dat de natuur in het gebied onder druk staat. Bijzondere planten en dieren zijn afgenomen of verdwenen. Het Fochteloërveen heeft landelijke kernopgaven voor Actieve en Herstellende hoogvenen. De doelen voor dit gebied zijn, met het huidige maatregelenpakket (waaronder ook beheer), op de langere termijn niet in zicht.⁵ Voor de Droge heiden en Herstellend hoogveen is verslechtering van kwaliteit opgetreden, hoewel de oppervlakte van Droge heide is toegenomen. Voor een aantal habitats is, volgens de NDA (verdere) verslechtering niet uitgesloten.⁶ Dit geldt ook voor verschillende Vogelrichtlijnsoorten.⁷ Oorzaken zijn volgens

¹ Tot ongeveer twee meter diep.

² De NDA spreekt over damwanden.

³ Klik hier voor de doelen: [Fochteloërveen: Doelstelling | natura 2000](#).

⁴ Het gebied is verder aangewezen voor vijf habitattypes (binnenlandse kraaiheibegroeiingen, Vochtige heiden, Actieve hoogvenen en herstellende hoogvenen) en één habitatrictlijnsoort (de Gevlekte witsnuitlibel). Verder zijn er aanwijzingen voor vier broedvogels en zes niet-broedvogels. Klik [hier](#) voor specificering.

⁵ Een uitzondering vormen de Vochtige heiden. Dit habitatype lijkt in oppervlakte te zijn toegenomen.

⁶ Binnenlandse kraaiheibegroeiingen, Actieve hoogvenen en Herstellende hoogvenen.

⁷ Zie paragraaf 2.2 voor een beschouwing over waar deze doelen conflicteren met de kernopgaven.

het rapport turfwinning, ontwatering en verdroging⁸ binnen en buiten het Natura 2000-gebied en de te hoge neerslag van stikstof⁹. Overlevingsmaatregelen en aanvullende herstelmaatregelen zijn daarom noodzakelijk, in combinatie met een aanzienlijke reductie van stikstofdepositie. Ook moet nog inzichtelijker zijn of de standplaatscondities overeenkomen met wat ecologisch nodig is.

Wat vindt de Ecologische Autoriteit van de analyse en de conclusies?

De NDA voor het Fochteloërveen in combinatie met achterliggende rapporten¹⁰ bevat veel informatie en geeft op hoofdlijnen goed inzicht in de kwaliteiten¹¹ en problemen van het Fochteloërveen. Zo is duidelijk dat hydrologie, vermessing en vergrassing belangrijke ecologische knelpunten vormen voor het realiseren van de natuurdoelen. Tijdens het veldbezoek van de Ecologische Autoriteit¹² werd duidelijk dat op dit moment inmiddels grootschalige maatregelen in uitvoering zijn om hydrologische knelpunten op te lossen, zoals het vernieuwen van de dijklichamen/kades van de compartimenten¹³. De Ecologische Autoriteit ziet dat daarmee veel goede maatregelen zijn ingezet.

Op hoofdlijnen zijn de knelpunten voor het halen van doelen voor dit gebied duidelijk en het is duidelijk dat het uitstellen van maatregelen het halen van de doelen kan bemoeilijken. De Ecologische Autoriteit adviseert dan ook om maatregelen waarvan vaststaat dat ze nodig en (ecologisch) effectief zijn, onverwijld uit te voeren. De in de NDA opgenomen richtingen voor nieuwe maatregelen bieden een aantal, maar nog niet voldoende aanknopingspunten om de Natura 2000-doelen met het gebiedsprogramma te behalen. Door het ontbreken van informatie kan niet goed worden bepaald hoe groot de opgave is voor het realiseren van alle instandhoudingsdoelen. Het aanvullen van deze informatie in de NDA is dan ook nodig om te weten te komen hoe en met welke maatregelen de natuur weer gezond kan worden.

De Ecologische Autoriteit adviseert daarom de NDA aan te vullen met informatie over en nadere onderbouwing van de volgende onderwerpen:

- Geef nader inzicht in de actuele oppervlakte en kwaliteit van de habitattypen en in de referentie (paragraaf 2.2).
- Vertaal de behoudsdoelstellingen en ook de verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen kwantitatief naar oppervlakte en kwaliteit van habitats (paragraaf 2.2).
- Neem de (samenvatting van de) Landschapsecologische analyse (LESA) op in de NDA¹⁴ (paragraaf 2.3).
- Geef meer inzicht in de fase van uitvoering en effectiviteit van maatregelen (paragraaf 2.5).¹⁵
- Werk de richting van nieuwe maatregelen verder uit en maak deze SMART (paragraaf 2.5).
- Werk in samenwerking met de terreinbeheerder een goed kennis- en monitoringprogramma uit (paragraaf 2.6).

De Ecologische Autoriteit concludeert op basis van de NDA in combinatie met de waarnemingen tijdens het veldbezoek dat (verdere) verslechtering van alle aangewezen habitattypen met uitzondering van de Vochtige heide in het Fochteloërveen niet is uitgesloten. Hierdoor zijn uitbreidings- en verbeterdoelen eveneens niet in zicht. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering

⁸ Voor een enkele soort is overigens juist vernatting door herstelmaatregelen van het hoogveen een probleem.

⁹ De grote hoeveelheid pijpestrootje is hier een indicator voor. De stikstofneerslag is ongeveer drie keer zo hoog als de Kritische Depositie Waarde (KDW). Deze is 500 mol/hectare/jaar.

¹⁰ Waaronder het rapport Grondwatersituatie N2000-gebied Fochteloërveen, Sweco (in opdracht van de provincie Drenthe), 6 mei 2021.

¹¹ Het gebied is uniek qua aard en oppervlakte.

¹² Op 10 november bracht de Ecologische Autoriteit een bezoek aan het Fochteloërveen en sprak ze met voortouwnemer, beheerders en adviseurs.

¹³ De NDA spreekt over damwanden.

¹⁴ De Ecologische Autoriteit heeft begrepen dat de LESA in januari 2024 beschikbaar komt.

¹⁵ Begrazing, maaien, chopperen en plaggen wordt toegepast, ook in het herstellend hoogveen. Niet duidelijk is waar en hoe vaak. De effecten lijken, gezien de grote hoeveelheid pijpestro, beperkt.

optreedt.¹⁶ De Ecologische Autoriteit verwacht positieve effecten van de grootschalige maatregelen die nu worden uitgevoerd op de hydrologische condities. Zonder de reductie van stikstofdepositie acht de Ecologische Autoriteit de maatregelen echter niet voldoende om de doelstellingen te halen.

Welke maatregelen moeten en kunnen snel worden genomen?

Op hoofdlijnen zijn de knelpunten voor het halen van doelen voor dit gebied duidelijk en het uitstellen van maatregelen kan het halen van de doelen bemoeilijken en verder uit beeld brengen. Maatregelen waarvan zeker is dat ze nodig zijn om verslechtering te voorkomen, en waarvan de ecologische risico's gering tot nihil zijn, moeten spoedig uitgevoerd worden. Hiermee kan voorkomen worden dat de habitats en leefgebieden in het gebied ondertussen nog verder verslechteren, wat strijdig is met de natuurwetgeving. De NDA bevat op hoofdlijnen een stevig pakket van bestaande én aanvullende maatregelen, zie ook paragraaf 2.4 van de NDA. De volgende maatregelen zijn voor dit gebied voor het gezond maken en houden van de natuur in het gebied van groot belang:

- **Verlagen van de stikstofdepositie door bronaanpak.** De stikstofdepositie is ongeveer drie keer hoger dan de aanwezige en beoogde natuur langdurig aankan. De effecten op de natuur stapelen zich op. Dat is in dit gebied te zien door onder andere de grote oppervlakte die bedekt is door pijpenstrootje. Dit leidt tot een lagere diversiteit van flora en fauna, zorgt voor extra verdamping en verdroging, waardoor ook interne eutrofiëring ontstaat, en belemmert dus ontwikkeling van hoogveen. Totdat de stikstofdepositie verlaagd wordt blijven de negatieve effecten toenemen en zal de natuur nog verder verslechteren.
- **Onverminderd voortzetten en optimaliseren van het huidige natuurbeheer.** Dit is noodzakelijk om de huidige natuurwaarden te behouden. Wel is een intensievere aanpak van pijpenstrootje nodig.
- **Verder verbeteren van de hydrologie.** De Ecologische Autoriteit waardeert de huidige, grootschalige hydrologische maatregelen. Deze dragen in hoge mate bij aan herstel en ontwikkeling van actief hoogveen. Het is essentieel de effectiviteit hiervan goed te monitoren en waar nodig nog aanvullende maatregelen te nemen. Doe dit ook op basis van de LESA. Dit zal vooral in de bufferzones relevant kunnen zijn. Niet alle compartimenten zullen hiermee vermoedelijk een voldoende hoge (en constante) waterstand bereiken vanwege wegzijging naar de ondergrond. Verhoging van de regionale grondwaterstijghoogte kan hier zorgen voor voldoende tegendruk.
- **Maatregelen om de randzones in te richten.** Als het hoogveen verder herstelt, zullen vogels (bijvoorbeeld de ganzen) naar de randgebieden van het Fochteloërveen trekken. Zij hebben daar dan rustplaatsen en foerageermogelijkheden nodig.
- **Handhaven van de rust in het gebied.** De recente wegafsluiting is een goed voorbeeld van een dergelijke maatregel.

Leeswijzer bij het vervolg van dit advies

Hoofdstuk 2 bevat, per onderdeel van de NDA, hoe bovenstaand advies uitwerkt. In hoofdstuk 3 geeft de Ecologische Autoriteit adviezen voor het provinciale gebiedsprogramma.

¹⁶ Zie paragraaf 3 van de [Interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en dit arrest van het Hof van Justitie van de Europese Unie: C-418/04.

2. Toelichting per onderdeel van de NDA

In dit hoofdstuk licht de Ecologische Autoriteit haar oordeel²⁰ toe, in de volgorde van de NDA. De hoofdstukken over landschapsecologische systeemanalyse, drukfactoren en gewenste omgevingscondities zijn samengenomen vanwege hun sterke samenhang. Tevens geeft ze aan welke informatie aangevuld moet worden, dit is opgenomen in een tekstkader. Naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit is deze ecologische informatie essentieel om het belang van beschermde natuur volwaardig mee te wegen door de provincie Drenthe bij de besluitvorming over de maatregelen om de natuurdoelen te realiseren.

2.1 Algemene opmerkingen vorm en navolgbaarheid

De NDA bevat veel informatie en is prettig leesbaar. Het rapport maakt goed duidelijk wat belangrijke ecologische knelpunten zijn, welke maatregelen worden genomen en of deze voldoen. Wel is het rapport lastig te begrijpen zonder achtergrondrapportages, waaronder het eerdergenoemde Grondwaterrapport van Sweco. Hierin is veel kaartmateriaal opgenomen dat in de NDA ontbreekt.

Verder ontbreekt er een samenvatting. Gezien de lengte van de NDA is dit van meerwaarde in een volgende versie. Tot slot merkt de Ecologische Autoriteit op dat sinds het opstellen van de NDA aanvullende onderzoeken zijn gestart en maatregelen zijn genomen of in uitvoering zijn. Het is goed om deze in volgende versies van de NDA mee te nemen.

2.2 Beoordelingskader verslechteringsverbod en doelen

De referentie en de betekenis daarvan voor de doelen

De referentiesituatie is formeel (in de meeste gevallen) het moment van aanmelden van het gebied als Habitatrichtlijngebied bij de Europese Commissie.²¹ Dit referentiemoment is belangrijk om te kunnen bepalen hoe het Natura 2000-gebied ervoor staat. Daarom is het van belang voor dit moment van aanmelding zo goed mogelijk een zogenaamde T₀ te bepalen.

- Voor het **verslechteringsverbod** is de T₀ de referentie; ten opzichte hiervan kan bepaald worden of al verslechtering is opgetreden. Trends in het natuurgebied, zowel op het gebied van de ontwikkeling van planten en dieren, maar ook abiotische trends, kunnen een maatstaf zijn voor verslechtering.
- Bij een **behoudsdoelstelling** valt het doel samen met de referentie, de T₀. De T₀ maakt het dan mogelijk de behoudsdoelstelling SMART te maken.
- Voor een **verbeterdoelstelling (kwaliteit) of een uitbreidingsdoelstelling (oppervlakte)** is de T₀ niet het doel, maar wel de referentie ten opzichte waarvan wordt bepaald of verbetering dan wel uitbreiding is behaald.

Bepaling van de referentie voor de staat van natuur

Om te kunnen bepalen of verslechtering wordt voorkomen moet uit de NDA blijken wat op het moment van aanmelding (december 2004) de staat van de natuur was. De NDA benoemt in afwijking daarvan het moment van aanwijzen als habitatrichtlijngebied (2013) als referentie. De NDA geeft aan dat ook voor dat moment niet voldoende informatie beschikbaar is, voor zowel de oppervlakte, aantallen soorten als de verschillende

²⁰ De Ecologische Autoriteit baseert haar oordeel op de 'Handreiking natuurdoelanalyses' van BIJ12 en het Ministerie van LNV (22 juni 2022), haar eigen advies over deze Handreiking (21 oktober 2022), en op het document 'Onderbouwing beoordeling herstelmaatregelen' van de Taakgroep Ecologische Onderbouwing (14 december 2022).

²¹ In de praktijk wordt in Nederland het moment van aanwijzing gebruikt. Voor de doelen die later, met een wijzigingsbesluit, zijn toegevoegd (of verwijderd), is de situatie zoals beschreven in dit wijzigingsbesluit de referentie, en niet het moment van aanmelden van het gebied. Voor vogelrichtlijn-doelen is het moment van aanwijzen de referentie.

kwaliteitsaspecten. De referentiesituatie is ruimtelijk weergegeven op de habitattypekaart en omschreven in het beheerplan Fochteloërveen²². Het oppervlak van habitattypen in de huidige situatie (T1) is gebaseerd op de habitatkaart van de referentiesituatie en een vegetatiekartering uit 2020. De habitattypekaart op basis van de nieuwste vegetatiekartering is nog niet volledig en gevalideerd.

Een analyse van de kwaliteit van habitattypen is gemaakt op basis van de kwaliteitsduidingen vanuit de vegetatiekartering en de typische soorten. Voor de dataverzameling is de Nationale Databank Flora en Fauna (NDFF) gebruikt, aangevuld met beschikbare aanvullende informatie uit vegetatie- en florakarteringen, vegetatieopnamen in vaste proefvlakken en specifieke onderzoeken voor bepaalde deelgebieden.

De NDA gaat niet in op het moment van aanmelden.²³ Nu deze informatie niet aanwezig is, zal de NDA deze situatie onderbouwd moeten reconstrueren. Dit kan door een (onderbouwde) inschatting op te nemen van de toen aanwezige grootte en kwaliteit van habitattypen en leefgebieden. Gebruik hiervoor historische bronnen en bijvoorbeeld kennis van (voormalige) gebiedsbeheerders, goed gedocumenteerde soortwaarnemingen voor typische soorten of gebruik een bestaande vegetatiekartering uit een nabijgelegen jaar (zonder schattingen, maar op basis van daadwerkelijk gekarteerde arealen).

Voor het tot stand brengen van duurzaam systeemherstel en het halen van de uitbreidings- en verbeterdoelen kunnen ook omstandigheden nodig zijn die afwijken van het moment van aanmelding, bijvoorbeeld omdat al veel verslechtering van abiotische condities had plaatsgevonden ten tijde van de referentiesituatie. Een goed beeld van de abiotische randvoorwaarden die nodig zijn om de doelen te halen, en hoe zich dit verhoudt tot de huidige situatie in het gebied is daarom ook essentiële informatie voor een NDA.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de drie ijkmomenten in de NDA zo concreet mogelijk te beschrijven. Geef hiermee inzicht in de trends van de natuurkwaliteit. Als de situatie bij aanmelding niet beschikbaar is, moet deze zoveel mogelijk kwantitatief worden gereconstrueerd.

Formulering en uitwerking instandhoudingsdoelen

Gebiedsspecifieke doelen moeten nog concreter, landelijke doelen komen er nog bij

De huidige doelen van het gebied kennen verbeter- en uitbreidingsdoelstellingen. Als zo'n doel opgenomen is voor een gebied, dan was op het moment van aanmelden al duidelijk dat de kwaliteit en/of de oppervlakte van het gebied verslechterd was. Het realiseren hiervan is dan ook nodig voor het behalen van de doelen van het gebied én de landelijke gunstige staat van instandhouding.

Voor het behalen van de gunstige landelijke staat van instandhouding, zijn de Natura 2000-gebieden uiteraard van groot belang. Zij bevatten ongeveer de helft van de soorten en habitats die hiervoor nodig zijn. Echter, nog niet alle soorten en vegetaties hebben al een goede plek in Nederland gekregen. Sommige zullen niet (alleen) binnen Natura 2000-gebieden gerealiseerd moeten worden. Andere doelen moeten nog toegevoegd worden aan gebieden. Op dit moment werkt het ministerie van LNV aan de doorvertaling van wat dit concreet betekent voor de gebieden. Daardoor zijn mogelijk nog verdergaande uitbreidingsdoelen nog niet bekend.

Dit betekent dat voor dit gebied zowel de 'eigen' verbeter-/uitbreidingsdoelstellingen voor dit gebied nog verder ingevuld moeten worden en dat hier op termijn mogelijk nog de landelijke doelen bij komen.²⁴

²² [Beheerplan Fochteloërveen.pdf \(sharepoint.com\)](#).

²³ In 1998 is het gebied als Vogelrichtlijngebied aangewezen.

²⁴ Als voorbeeld van eerdere wijzigingen: 22 november 2022: toevoeging gevlekte witsnuitlibel en 23 mei 2015: afvoeren dystrofe wateren (H3160) en toevoegen kraaiheidebegroeiingen (H2320).

In het Aanwijzingsbesluit voor Natura 2000-gebied Fochteloërveen zijn de instandhoudingsdoelen geformuleerd in termen van 'behoud' of 'uitbreiding' van oppervlakte en 'behoud' of 'verbetering' van kwaliteit. Kwantitatieve doelen ontbreken.

Stel meetbare doelen op voor zowel de vergroting van oppervlakte van enkele habitattypen, als voor de kwaliteitsverbetering daarvan, en maak deze doelen specifiek en meetbaar. Gezien de staat van de natuur in het gebied zal een actief herstel hierbij aan de basis moeten staan. Geef aan hoe groot de uitbreidingen van hoogveen moeten zijn. Geef voor de habitattypen met een doelstelling 'verbetering kwaliteit' aan wanneer deze daaraan voldoen (zoals soortenrijkdom vegetatietypen, aantal karakteristieke soorten van de fauna en waarden abiotische parameters).

SMART-geformuleerde doelen²⁵ zorgen ervoor dat de provincies Drenthe en Fryslân weten waar ze in het gebiedsprogramma op moeten sturen, en hoe. Om te kunnen bepalen of deze doelen gehaald worden moet bovendien duidelijk zijn wat op het moment van aanmelding de staat van de natuur was, de T_0 (zie ook de toelichting in de box). Kwantitatieve doelen kunnen opgesteld worden op basis van de draagkracht van het gebied op basis van de ecologische potentie (werkhypothese)²⁶. Benut zoveel mogelijk informatie uit oude onderzoeken (bijvoorbeeld vegetatiekarteringen) voor de onderbouwing daarvan. Als een kwantitatief doel vaststellen niet mogelijk is, zoek dan naar herleidbare en eventueel kwantitatief toetsbare afgeleide doelstellingen.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de uitbreidings- en verbeterdoelstellingen in een werkhypothese uit te werken. Doe dit zo kwantitatief mogelijk (plaats, tijd en omvang/gewenste kwaliteit). Daarvoor zijn inzicht in de referentie, de huidige situatie, historische gegevens, en de trends van belang, zoals in de vorige paragraaf al aangegeven. Geef hiermee inzicht in de potenties die het gebied heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitats en leefgebieden.

Anticipeer daarbij op eventuele verdergaande doelen voor het Fochteloërveen naar aanleiding van het natuurdoelendocument door het Ministerie van LNV.

Conflicterende doelen

Een relatief lage drainagebasis in de directe omgeving van het veen leidt tot verlaagde regionale stijghoogten van het grondwater in het watervoerend pakket onder het veen. Dit zorgt voor uitzakken van de grondwaterstand in het veen door wegzijging naar de ondergrond. De wegzijging leidt tot verdroging en mineralisatie (veraarding) van het veen met opslag van berk en pijpenstro tot gevolg. Dit leidt vervolgens weer tot grotere interne eutrofiëring, waar tenslotte soorten als paapje en roodborsttapuit van kunnen profiteren.²⁷

Het gebied is aangewezen voor enkele vogelsoorten en voor actief hoogveen. De aanwezigheid van deze soorten is echter erg groot vanwege het degraderen van het hoogveen, het ontstaan van open water en het verbod op de ganzenjacht in de jaren '90. Dit geeft risico op eutrofiëring. De NDA noemt dat uit onderzoek²⁸ blijkt dat de effecten van ganzenpoep overigens beperkt blijven tot een klein gebied. Mogelijk samen met intensivering van de graslanden om het gebied heen leidt de eutrofiëring tot beter voedsel voor de ganzen.

Samengevat: de huidige situatie met een aantal vogelsoorten²⁹ is niet kenmerkend voor een actief hoogveengebied, maar voor een degraderend hoogveengebied.

²⁵ Specifiek, meetbaar, acceptabel, realistisch en tijdgebonden.

²⁶ Een werkhypothese is een hypothese (voorlopige stelling) die door onderzoek nader wordt getoetst, zij berust (deels) op concrete gegevens.

²⁷ Zie figuren 4 en 5 op pagina's 35 en 37 van de NDA.

²⁸ Effecten van guanotrofie door ganzen op het Fochteloërveen en Bargerveen. Rapport rapportnr 20- 330. Bureau Waardenburg, Culemborg.

²⁹ Dit geldt bijvoorbeeld voor ganzen en zwanen, slobenden en wintertaling.

De kernopgave is het herstel van het hoogveen. Volle inzet hierop heeft op termijn consequenties voor de aantallen vogels in het gebied. Door het omhoog brengen van het waterpeil in combinatie met het omdraaien en/of drijvend maken van de vegetaties trekken de ganzen meer naar de randen van het Fochteloërveen of zelfs naar de buffergebieden die buiten de begrenzing van het Natura 2000-gebied liggen. Beide doelen, herstel van het hoogveen en het behoud van de toendrarietgans, zijn dan ook niet verenigbaar op dezelfde plaats.

Een en ander betekent dat hiervoor feitelijk de instandhoudingsdoelen voor toendrarietgans niet binnen het gebied gehaald worden, terwijl de situatie met aantallen vogels eigenlijk gunstig is als een ruimer gebied wordt beschouwd. Dit leidt tot de conclusie dat er te weinig ruimte is voor alle doelen binnen het Natura 2000-gebied. Mogelijk kunnen hierbij de overgangsgebieden een rol spelen.

De Ecologische Autoriteit adviseert in te zetten op de gestelde kernopgave (herstel actief hoogveen) en de doelen voor de opgegeven vogelsoorten te realiseren door inrichtingsmaatregelen buiten de begrenzing van het gebied in de al gerealiseerde bufferzones.

2.3 Landschapsecologische systeemanalyse (LESA)

Over de LESA

Systeeminzicht is de kern van een NDA. Alleen met een goed inzicht in het (landschapsecologische) systeem is het mogelijk om de huidige situatie en de potenties die het gebied heeft voor verdere ontwikkeling en kwaliteitsverbetering van habitattypen en leefgebieden te bepalen. Dit inzicht is essentieel om vast te stellen welke maatregelen nodig zijn om de natuurdoelen te behalen.

De NDA bevat geen LESA of een samenvatting ervan. Deze wordt momenteel opgesteld en zal in het eerste kwartaal van 2024 beschikbaar komen. De Ecologische Autoriteit constateert dat er al veel systeemmaatregelen worden genomen en dat er veel kennis over het systeem bij de beheerders aanwezig is. Daarnaast geeft de NDA zeker in combinatie met het Grondwaterrapport ook al inzicht in de globale werking van het systeem. De ontstaansgeschiedenis van het gebied is goed beschreven. De sleutelprocessen zijn helder en de NDA laat een aantal belangrijke knelpunten goed zien, zoals stikstofoverbelasting en het uitzakken van de grondwaterstand door horizontale afstroming en verticale wegzijging. De huidige natuurwaarden zijn globaal goed in beeld gebracht en veel leemten in kennis zijn benoemd. Een aantal goed onderbouwde overlevingsmaatregelen biedt een basis voor het gebiedsproces.

De Ecologische Autoriteit beveelt aan een samenvatting van de LESA in de NDA op te nemen en de uitgevoerde en nog te nemen maatregelen hieraan te toetsen. Geef aan of dit aanleiding geeft om nog andere maatregelen te nemen.

Drukfactoren en voorwaarden voor een goed ontwikkeld hoogveen

Belangrijke voorwaarden om hoogveengebieden in stand te houden (en te herstellen) zijn:³⁰

- **Passende waterstanden.** De wegzijging naar de ondergrond mag niet meer zijn dan 40 mm per jaar. Dit kan worden bereikt door lekken in ondoorlatende lagen te dichten, de stijghoogte van het grondwater onder het veen te verhogen en neerslagoverschot in het veen zoveel mogelijk vast te houden. Op den duur ontstaat hierdoor een door veenmossen gedomineerd veenpakket dat bestaat uit goed doorlatende bovenste laag veenmossen (de acrotelm), en een daaronder liggende zeer slecht doorlatende veenlaag (de catotelm). De acrotelm kan veel water vasthouden en voert overtollig regenwater zijwaarts en oppervlakkig af over de catotelm.

³⁰ Hoogvenen, landschapsecologie, behoud, beheer herstel. Jansen A. & A. Grootjans, 2019.

- **Voedselarm systeem.** Het systeem dient zeer voedselarm te zijn en te blijven. Hoogveen heeft een zeer lage kritische depositiewaarde van 500 mol N/ha/jaar. Te veel stikstof in het systeem zorgt voor een overschot aan voedingsstoffen wat schadelijk is voor de kenmerkende vegetatie en fauna van hoogvenen.

Pijpenstrootje vertelt het verhaal van het Fochteloërveen

Een gevolg van combinatie van te veel stikstof en mineralisatie van veen als gevolg van te lage grondwaterstanden is een overmaat aan pijpenstrootje in het gebied. De grote bedekking hiervan belemmert de groei van het herstellend hoogveen en verdringt de aanwezige heide en veenmossen. Daarnaast zorgt het voor een grotere verdamping en daarmee voor verdere verdroging. Het weghalen van pijpenstrootje vraagt om intensieve maatregelen, waaronder de inzet van hydrologische maatregelen om de grondwaterstand op peil te houden. Dit vormt met de te hoge stikstofdepositie het grootste op te lossen knelpunt.

In hoofdstuk 5 geeft de NDA een samenvatting van de belangrijkste drukfactoren. Voor de habitattypen en habitatrictlijnsoorten gaat dit om de volgende factoren:

- Verdroging van het veen door instabiele en te lage waterstanden.
- Vermesting en verzuring door stikstof.
- Resteffecten van belasting in het verleden.
- Exoten.

Voor de Vogelrichtlijnsoorten zijn de volgende drukfactoren te onderscheiden:

- Mate van verstoring.
- Landelijke trends en verschuivingen overwinteringskwartieren.
- Vernetting.
- Voedselbeschikbaarheid en -kwaliteit.

Hieronder gaat de Ecologische Autoriteit in op een aantal specifieke drukfactoren.

Waterhuishouding

Het Fochteloërveen wordt door regenwater gevoed. Er vindt geen aanvoer van (eutroof) oppervlaktewater van buiten het gebied plaats. Door de relatief hoge ligging van het Fochteloërveen ten opzichte van de omgeving watert het gebied af naar de omgeving. Die relatief hoge ligging komt door de ontgraving van het veen in de omgeving en door bodemdaling door ontwatering van de omliggende landbouwpercelen door middel van drainagevoorzieningen en watergangen. Om het water in het gebied vast te houden is het veengebied in de jaren tachtig verdeeld in compartimenten die worden gescheiden door kades. Er is ook flink geïnvesteerd in het aanleggen van hydrologische bufferzones met dynamische moerassen rondom de hoogveenkernen (vooral aan de westzijde van het gebied). De huidige maatregelen (versterken kades en compartimenten) moeten ervoor zorgen dat het grondwater niet zijwaarts weg stroomt. Monitoring daarvan is belangrijk en zeker ook van de bufferzones.

Naast verdamping en horizontale afstroming is plaatselijk ook verticale wegzijging een probleem. Dit is een gevolg van het lokaal ontbreken van de keileemlaag en de relatief lage stijghoogten in het watervoerende pakket onder het veen (regionaal grondwatersysteem). De waterbalans is overigens nog niet voldoende in beeld. De NDA stelt dat de belangrijkste afvoerpost verdamping is. Horizontale afvoer door het veen of door het dekzand boven het keileem is duidelijk kleiner en alleen lokaal aan de randen van groter belang aldus de NDA. De omvang van de verticale wegzijging is niet in beeld, door onzekerheid over het al dan niet voorkomen van keileem. In verschillende compartimenten zakt de grondwaterstand te ver uit en/of is sprake van een te grote fluctuatie (zie tekstkader op pagina 48/49 van de NDA). Verder kan klimaatverandering tot meer periode van droogte leiden, met als gevolg een uitzakkende grondwaterstand in het veen (onder andere door relatief hoge verdamping via Pijpenstrootje). Dit vergroot het belang van het op orde zijn van het hydrologisch systeem.

De LESA, die nu wordt opgesteld, zal meer inzicht (moeten) bieden in de mate waarin en waar wegzijging optreedt. Hierdoor neemt het inzicht in de waterbalans van het gebied en van individuele compartimenten toe. De verwachting is dat alleen herstel van kades niet in alle compartimenten voldoende zal zijn voor het vasthouden van regenwater. Dit betekent dat ook herstel van het regionaal (grond)watersysteem nodig is, zodat de stijghoogte in het watervoerend pakket zal toenemen. Dit herstel kan plaatsvinden door de bufferzones te vergroten (verhogen drainageniveau door opheffen drainage en peilverhoging watergangen). Tot slot rijst de vraag in hoeverre -als het veen daadwerkelijk gaat groeien- er al rekening mee wordt gehouden met het op termijn verhogen van de waterstanden in de compartimenten.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de hydrologische maatregelen en het huidig beheer voort te zetten en deze goed te monitoren.

Stikstof

De NDA brengt de achtergronddepositie in kaart. Daaruit blijkt dat er op sommige habitats een stikstofdepositie is die twee tot drie keer groter is dan de kritische depositiewaarde (KDW).³¹ Kwaliteitsverbetering opgenomen in de doelen, kan voor dit gebied niet worden bereikt zonder beperking van de stikstofdepositie.

De Ecologische Autoriteit adviseert in de NDA kwantitatieve gegevens op te nemen over de stikstofdepositie en hier een opgave en termijn aan te koppelen. De stikstofdepositie moet met minimaal 50% worden gereduceerd om de doelen voor de natuurkwaliteit in het gebied te kunnen halen, omdat de aanhoudende stikstofdepositie zorgt voor groei van pijpenstrootje, en daarmee verdroging en interne eutrofiering in het veen. Hierdoor zullen ook de kostbare hydrologische maatregelen minder effectief blijken.

Aanpassing van de kritische depositiewaarden

Onlangs zijn de KDW's voor verschillende habitattypen en leefgebieden van soorten op basis van nieuw wetenschappelijk onderzoek nader ingevuld.³² Dit is verwerkt in de nieuwe versie van AERIUS Monitor (5 oktober 2023), samen met onder andere de nieuwe cijfers over de totale stikstofdepositie op Natura 2000-gebieden. De nieuwe KDW's en nieuwe cijfers over de totale depositie waren op het moment van opstellen van de NDA nog niet beschikbaar. Toch zijn deze relevant voor de actuele opgave voor dit gebied.³³ De Ecologische Autoriteit beveelt daarom sterk aan in een aanvulling op de NDA aan te geven of de KDW's voor dit gebied zijn aangepast. Geef aan wat dit betekent voor de opgave voor het gebied.³⁴ Omdat AERIUS jaarlijks wordt aangepast, is het nodig om de cijfers ook in toekomstige versies van de NDA actueel te houden.

Exoten

Exoten blijken een (toenemend) probleem te vormen: cranberry (*Oxycoccus macrocarpus*), trosbosbes (*Vaccinium corymbosum*) en zwarte appelbes (*Aronia melanocarpa*). Op pagina 61 stelt de NDA dat de eventuele bedreiging van deze soorten voor de habitattypen een kennisleemte vormt.³⁵ Uit andere veengebieden is bekend dat niet tijdig ingrijpen leidt tot overwoekering van de autochtone vegetatie. Dit betekent dus zeker een aantasting van de habitattypen.

³¹ De gegevens over de KDW staan per habitat vermeld. Gezien het effect en belang van stikstofdepositie had dit toegankelijker gekund.

³² Wamelink et al, 2023. <https://research.wur.nl/en/publications/overzicht-van-kritische-depositiewaarden-voor-stikstof-toegepast->.

³³ Zo is de KDW van droge heide van 15 naar 10 kg/ha/jaar gegaan, en die van vochtige heide van 17 naar 15 kg/ha/jaar.

³⁴ In het gebied kunnen specifieke omstandigheden aan de orde zijn die zorgen dat ondanks een overschrijding van de KDW, toch een goede kwaliteit aanwezig kan zijn. Let op bij de vaststelling van de KDW voor het type natuur, of niet al met deze omstandigheden is rekening gehouden; deze omstandigheden mogen dan namelijk niet nogmaals meegenomen worden voor het gebied.

³⁵ Het is goed mogelijk dat ook hier verdroging, extra mineralisatie en stikstofdepositie een rol spelen. Dit vererger het probleem.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de hydrologische maatregelen en het huidige beheer voort te zetten. Verder moeten intensievere maatregelen worden genomen om exoten actief te verwijderen, zeker voor trosbosbes en zwarte appelbes.³⁶

Recreatiedruk

De rust in het gebied is essentieel voor de aanwezigheid van vogels. Als de vogels naar de randzones (bufferzones) vertrekken, geldt dat ook voor deze gebieden. Daarom is de maatregel om de doorgaande weg af te sluiten een juiste.

2.4 Bestaande maatregelen en verwachte effecten

Benodigde systeemcondities

Hoogveenherstel moet gericht zijn op het bereiken van een situatie waarbij de waterstand hoog en stabiel is én waarbij voor hoogveen kenmerkende hydrologische processen weer plaatsvinden. Herstel van hoogveen kan decennia tot eeuwen duren. Dit betekent concreet dat:

- Zoveel mogelijk regenwater moet worden vastgehouden door compartimentering. Ontwatering van het veen moet worden voorkomen. Het betekent ook dat de kades langdurig in stand moeten blijven en dat de stijghoogte van het grondwater in het watervoerend pakket onder het veen voldoende tegendruk geeft.
- Boomgroei en de hoeveelheid pijpenstrootje moet verdwijnen om verdamping te verminderen.
- De stikstofdepositie moet verminderen door het nemen bronmaatregelen.

Bestaande en geplande maatregelen

Hoofdstuk 6 schetst de maatregelen die in het verleden zijn genomen (voor 2015) en die zijn opgenomen in het beheerplan en de gebiedsanalyse. Hierbij wordt onderscheid gemaakt tussen de eerste en tweede planperiode.

Uit een evaluatie uit 2021 komt naar voren dat in grote delen van het gebied met uitzondering van de centrale veenkern ondanks de genomen maatregelen de grondwaterstand weliswaar is verbeterd, maar nog steeds een te grote dynamiek aanwezig is in de (grond)waterstanden in de compartimenten.

Op basis van de analyse uitgevoerd in 2023 lijkt er in geen van de meetreeksen een duidelijk effect van de maatregelen te zien. In meerdere reeksen is te zien dat ook na uitvoering van de maatregelen de grondwaterstand in de zomer ver wegzakt. De maatregelen blijken ook niet zo effectief in het verminderen van pijpenstrootje.

Hiervoor zijn een aantal maatregelen voorzien:

- verfijning compartimentering;
- realisatie van zeven blokken (25% in 2e beheerplanperiode);
- bosomvorming noordzijde;
- inrichten peilbeheer Schaaphokswijk.

Daarnaast neemt Natuurmonumenten de volgende beheermaatregelen:

- spitten hoogveen;³⁷
- opvullen open water met witveen;
- veenmosgroei opstarten op afbreekbare structuren in open water.

³⁶ Cranberry zal waarschijnlijk door de verdere vernatting beter onder controle kunnen worden gehouden.

³⁷ Spitten om pijpenstrootje weg te krijgen lijkt wel tot betere veenmosgroei te leiden, maar pijpenstrootje verdwijnt er niet door. Hier zullen andere maatregelen moeten worden genomen. Overigens is nu niet duidelijk welk van het in 2000 gespitte deel nu kwalificeert als actief hoogveen.

De LESA zal duidelijk moeten maken in hoeverre de compartimentering toch voldoende is.³⁸

Naast de al genoemde hydrologische herstelmaatregelen geeft de NDA aan dat beheermaatregelen uit de PAS-gebiedsanalyse worden voortgezet. Het gaat dan bij in ieder geval om:

- drukbegrazing op de Droge heide;
- maaien, chopperen en afvoeren;
- opslag verwijderen.

De Ecologische Autoriteit wijst op alternatieve mogelijkheden om hoogveen te herstellen.³⁹

Voor de Vogelrichtlijnsoorten geeft de NDA aan dat de opgedane kennis moet worden omgezet in het toekomstige beheerplan. Hierbij is het belangrijk om te focussen op de inrichting van de randzones.

Het is overigens de vraag wat, door blijvend hoge N-depositie, de maximale effectiviteit is van de maatregelen. De Ecologische Autoriteit adviseert de effectiviteit zorgvuldig te monitoren.

2.5 Synthese en conclusie in de NDA

De NDA concludeert dat de verslechtering niet wordt uitgesloten voor vier van de vijf habitats. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen totdat verdere verslechtering optreedt.⁴⁰ De Ecologische Autoriteit onderschrijft deze conclusies, mede op basis van het veldbezoek. Voor het stopzetten van verdere verslechtering en het realiseren van de kernopgaven zijn naar het oordeel van de Ecologische Autoriteit ingrijpende bron- en systeemmaatregelen nodig die zo snel mogelijk moeten worden uitgevoerd, gezien de al lang voortdurende negatieve ontwikkeling van het gebied.

Volgens artikel 6 van de Habitatrichtlijn moet daarbij maximaal ingezet worden op maatregelen die het systeemherstel, zoals aangegeven in de kernopgaves voor het gebied, ondersteunen. Omdat overlevingsmaatregelen voor hoogvenen met een reeds opgebouwde overbelasting van stikstof nauwelijks beschikbaar zijn, zal een voortdurende overbelasting door accumulatie van stikstof in het systeem een succesvol herstel van het hoogveen steeds verder uit beeld brengen. Het is daarom van groot belang om de systeemmaatregelen te ondersteunen met een snelle en sterke verlaging van de deposities van stikstof in het gebied door het treffen van bronmaatregelen in de omgeving.⁴¹

De NDA geeft als richting van nieuwe maatregelen:

- herstellen en waarborgen compartimentering;
- verminderen stikstofdepositie;
- voortzetten overlevingsmaatregelen.

De Ecologische Autoriteit adviseert om de aanpak voor herstel van het Fochteloërveen te baseren op meerdere invalshoeken, die niet los van elkaar gezien kunnen worden. In volgorde van prioriteit zijn dit:

- **(Bron)maatregelen in de omgeving om de depositie van stikstof drastisch te verminderen.** Alleen een aanpak bij de bron draagt bij aan het tegengaan van verdere verslechtering.
- **Interne hydrologische maatregelen.** Deze moeten laterale afstroming van water voorkomen.
- **Externe (hydrologische) maatregelen.** Het gaat hierbij om het aanleggen van bufferzones (bijvoorbeeld NNN) en het verhogen van de drainagebasis (vernatting) in de omliggende landbouwpercelen. De maatregelen zijn

³⁸ Zie hiervoor ook de eerder gemaakte opmerkingen in paragraaf 2.3 over hydrologische maatregelen.

³⁹ Zie bijvoorbeeld Canadees onderzoek: Quinty, F., LeBlanc, M.-C. & Rochefort, L. Peatland Restoration Guide— PERG, CSPMA and APTHQ (Université Laval, 2020).

⁴⁰ Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04. 15.

⁴¹ Zie paragraaf 3 van de [interpretation guide Natura 2000-beheer](#) en deze uitspraak van het Europese Hof: C-418/04. 15.

dan: weghalen drainage, stoppen beregening landbouwgewassen uit grondwateronttrekkingen en verhogen waterpeil watergangen. Deze maatregelen kunnen ook een rol spelen bij het huisvesten van vogels, die hier vanuit de kerngebieden naar toe migreren.

- **Maatregelen om pijpenstrootje te verwijderen.** Doel is om goede condities voor veenmossen te creëren en pijpenstrootje als gevolg daarvan te onderdrukken.

De Ecologische Autoriteit heeft, gezien de al opgetreden verslechtering, het dringende advies om de benoemde maatregelen onmiddellijk en volledig uit te voeren. Het is niet toegestaan om te wachten met het treffen van maatregelen als verslechtering is geconstateerd. Benut ook technische mogelijkheden voor mitigatie van neveneffecten voor de omgeving.

Het bereiken van voldoende gunstige condities voor hoogveenherstel is niet mogelijk zonder gevolgen voor de bredere omgeving van het Fochteloërveen. Breng effectieve maatregelen in beeld om de doelen te bereiken. Lever daarvoor maatwerk en benut de technische mogelijkheden voor het voorkomen of beperken van ongewenste neveneffecten.

2.6 Kennisprogramma en monitoring

NDA's van de eerste cyclus moeten nadrukkelijk gezien worden als de start van een iteratief proces, waarin steeds meer informatie beschikbaar komt en er steeds meer duidelijkheid komt over de te nemen maatregelen. Het gebruik van goed onderbouwde werkhypotheses en duidelijke tussenconclusies zorgt er dan voor dat een deel van de maatregelen uit de NDA's eerste cyclus wel kan worden onderbouwd en een kwantitatief beeld ontstaat van de effectiviteit van maatregelen. Ondanks het ontbreken van gegevens kunnen sommige conclusies wel degelijk al getrokken worden, bijvoorbeeld omdat de mate van onzekerheid kleiner is dan de grootte van het effect.

Een belangrijk onderdeel van een NDA is het bieden van inzicht in gegevens- en kennislücken. Dit NDA geeft over het algemeen goed aan welke gegevens nog ontbreken. Het gaat om gegevens over de vegetatie, typische soorten fauna, abiotiek⁴² en over procesindicatoren van de beschermde habitattypes in de huidige situatie. Ook zijn de trends door het ontbreken van voldoende oudere gegevens niet eenduidig te schetsen.

Schets de consequenties van het ontbreken van gegevens voor de keuze van maatregelen en de mogelijk te trekken conclusies. Geef ook aan waarom sommige conclusies wel degelijk getrokken kunnen worden, ondanks het ontbreken van sommige gegevens. Geef een samenvatting van de leemten in kennis en het benodigde onderzoek. Geef ook aan op welke manier gebiedskennis, van bijvoorbeeld de beheerders, betrokken wordt als veldgegevens (nog) niet beschikbaar zijn.

Geef ook aan welk onderzoek of monitoring moet en kan worden ingezet om de maatregelen te volgen en om kennisleemtes op te vullen voor de volgende NDA-cyclus. Geef hierbij aan wie daarvoor verantwoordelijk is, wat de planning hiervoor is, en wat het benodigde budget is voor het Fochteloërveen. Laat ook zien in hoeverre actuele informatie (die nu al beschikbaar is of op korte termijn beschikbaar komt) leemten in kennis al opvult.

⁴² Heterogeniteit in voorkomen en dikte keileem, vanwege de mate waarin compartimenten water verliezen naar de ondergrond en het watervoerend pakket.

3. Relatie met het provinciale gebiedsprogramma

In dit hoofdstuk wordt uitsluitend de relatie die het NDA heeft met het gebiedsprogramma en waar relevant aanbevelingen gedaan. Deze zijn bedoeld om de kwaliteit van het gebiedsprogramma nu en in de toekomst, te verbeteren. Dit is geen complete lijst met aanbevelingen, zie hiervoor het advies over de handreiking gebiedsprogramma's waarin wordt gewezen op het grote belang van samenhang.⁴³

3.1 Relatie instandhoudingsdoelen met andere doelen van het provinciale gebiedsprogramma

In de nog op te stellen gebiedsprogramma's per provincie wordt gestreefd naar een integrale aanpak op de onderwerpen natuur, water en klimaat. Het Fochteloërveen is een groot en uniek gebied met veel potentie. Herstel van actief hoogveen vraagt ook maatregelen aan het regionaal hydrologische systeem. Dit kan ruimtelijke consequenties hebben.

De Ecologische Autoriteit merkt in dit verband op dat de NDA nog niet ingaat op hoe de instandhoudingsdoelen voor Fochteloërveen zich verhouden tot andere doelen. Ecologisch gezien kunnen deze doelen sterk samenhangen, elkaar versterken, of elkaar tegenwerken. Ook in het advies over de handreiking gebiedsprogramma's vraagt de Ecologische Autoriteit aandacht voor de samenhang en prioritering van de doelen. Benut in aanvulling op de al voorgestelde maatregelen het gebiedsproces dat in het kader van de NPLG gaat lopen om synergie tussen verschillende opgaves te vinden, zoals stikstofreductie, verdrogingsbestrijding en natuurherstel.

3.2 Relatie stikstofspoor

Voor het vereiste systeeminzicht rond de Natura 2000-gebieden verwijst de Ecologische Autoriteit naar het advies over de Handreiking natuurdoelanalyse en naar paragraaf 2.3 van dit advies. Het NDA geeft nog een beperkt inzicht in 'het stikstofspoor', omdat is gekozen om dit in het gebiedsprogramma pas meer in detail te betrekken. De Ecologische Autoriteit adviseert de informatie voor het provinciale gebiedsprogramma aan te vullen met inzicht in de herkomst van de stikstofbelasting. Geef voor overbelaste, stikstofgevoelige habitattypen, naast de actuele totale stikstofbelasting ook aan wat de bijdrage is van zeer lokale bronnen (binnen bijvoorbeeld 1 km), wat de bijdrage is van regionale bronnen (binnen bijvoorbeeld 3 km) en wat de landelijke achtergronddepositie uit Nederland en het buitenland is. Dit geeft inzicht in de meest effectieve maatregelen om de stikstofdepositie te reduceren.

⁴³ Zie <https://www.ecologischeautoriteit.nl/adviezen/5001>.

Bijlage 1: Projectgegevens

Werkwijze Ecologische Autoriteit

De Ecologische Autoriteit heeft voor dit advies een werkgroep van deskundigen samengesteld. Deze werkgroep toetst of in de natuurdoelanalyse (NDA) alle essentiële ecologische informatie is betrokken waarmee het bevoegd gezag later goed onderbouwde besluiten kan nemen over onder meer gebiedsplannen en gebiedsprogramma's. Om zich goed op de hoogte te stellen van de situatie heeft de werkgroep het Natura 2000-gebied bezocht en met de voortouwnemers en gebiedsbeheerder(s) gesproken. Meer informatie over de Ecologische Autoriteit en over haar werkwijze vindt u op onze website.

Voortouwnemer

Provincie Drenthe

Samenstelling van de werkgroep

drs. Gert Dekker

drs. Tjeerd Gorter (secretaris)

dr. Annemieke Kooijman

prof. dr. Henk Siepel

ir. Kees Slingerland (voorzitter)

Waar vind ik de stukken die de Ecologische Autoriteit heeft beoordeeld?

U vindt de projectstukken die bij het advies zijn gebruikt, door op www.ecologischeautoriteit.nl projectnummer 5105 in te vullen in het zoekvak.

